

HET PROEFSCHRIFT VAN TON GOEMAN: VERDWIJNENDE T'S

Marc van Oostendorp

Sommige Nederlanders zeggen 'hij loop' in plaats van 'hij loopt' en 'nacht' in plaats van 'nacht'. Is dat alleen maar slordigheid? Volgens Ton Goeman, onderzoeker bij het Meertens Instituut, is er meer aan de hand. Hij schreef ruim vijfhonderd bladzijden over de verdwijnende *t*'s. Eind september promoveerde hij aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

"Je ziet de *t*'s verdwijnen in een groot aantal Nederlandse dialecten", zegt Goeman. "In Den Haag, maar ook in de Betuwe; in Vlaanderen, maar ook in het noordoosten van Nederland. De precieze

"De t is een minimale medeklinker, je maakt hem door even met het puntje van je tong tegen je gehemelte te tikken. Ook in andere talen verdwijnt die eenvoudige klank heel gemakkelijk."

woorden waarin het wel of niet gebeurt, kunnen van plaats tot plaats verschillen, maar in grote delen van ons taalgebied laten mensen de *t* aan het eind van het woord af en toe weg. Vooral in de steden."

Smeltkroezen Waarom verdwijnt die *t*?

"Meestal gebeurt het als hij achter een andere medeklinker staat: wel in 'hij loopt', maar niet in 'hij ziet'. Mensen spreken liever niet twee medeklinkers na elkaar uit. Ze vereenvoudigen dus hun uitspraak door een van die medeklinkers weg te laten. Dat het dan de *t* wordt, is geen toeval. Dat is een minimale medeklinker, je maakt

hem door even met het puntje van je tong tegen je gehemelte te tikken. Ook in andere talen verdwijnt die eenvoudige klank heel gemakkelijk als hij niet zo goed uitkomt." **Waarom zijn het vooral stedelingen die hem weglaten?**

"De steden zijn altijd smeltkroezen geweest waar mensen uit allerlei windstreken naartoe stroomden, ieder met zijn eigen taal die hij moest aanpassen aan zijn nieuwe stadgenoten. Nu weten we dat talen en dialecten sterk geneigd zijn zich te vereenvoudigen in plaatsen waar veel van die talen met elkaar in contact komen."

"Talen zoals het Surinaams, die in het verleden ontstonden op plantages waar slaven uit verschillende delen van Afrika bij elkaar kwamen en met hun meesters in een Europese taal moesten communiceren, vereenvoudigden ook vaak de klankvorm van de woorden. Bovendien is de werkwoordsvervoeging in die talen vaak eenvoudiger dan in de brontalen. Zo kun je ook 'hij loop' begrijpen: dat vult het rijtje 'ik loop, jij loop' op een eenvoudiger manier aan dan 'hij loopt'. Eenzelfde ontwikkeling zien we overigens in Zuid-Afrika. Het Afrikaans is ontstaan uit het contact tussen het Nederlands, het Engels en een aantal autochtone Afrikaanse talen. En in die taal zijn 'nag' (in plaats van 'nacht') en 'hy loop' de standaard geworden."

Romantisch idee

"Ik denk dat in de Nederlandse steden iets dergelijks gebeurd is. De veranderingen waren alleen iets minder ingrijpend, omdat de verschillen tussen de oorspronkelijke dialecten minder groot waren."

Maar ook de bewoners van het rivierengebied laten de *t* weg. Die mensen wonen op een eiland.

"Het is een romantisch idee dat in het verleden het platteland een toonbeeld was van rust en stabiliteit, maar er klopt weinig van. Het rivierengebied is een goed voorbeeld. Tegenwoordig razen de treinen door de Betuwe en schieten ook de vrachtboten snel door de rivieren. Maar in het verleden,

toen het vervoer niet zo snel ging, stonden de mensen in die regio juist ook veel in contact met buitenstaanders. Relatief gezien zijn die gebieden nu misschien veel geïsoleerder dan vroeger."

Zwarte Amerikanen laten ook weleens een *t* weg aan het eind van een woord. Zij zeggen 'fin' in plaats van 'find'. Is dat hetzelfde verschijnsel?

"Ik heb dat niet nauwkeurig bestudeerd, maar het is interessant dat *t*'s onder andere verdwijnen in het zuiden van de Verenigde Staten, en vooral bij de zwarte bevolking, die ooit haar eigen Engels heeft ontwikkeld. Ook in sommige gebieden van Engeland laat men de *t* weleens weg, bijvoorbeeld in Norwich. Opmerkelijk genoeg lijkt het verschijnsel zich daar vooral te hebben ontwikkeld sinds er zich in de zestiende eeuw een grote groep Vlaamse en Hollandse immigranten vestigde om er in de textielindustrie te werken. Later zijn er vrij veel immigranten uit die streek in Engeland naar Amerika gegaan. Je zou dus zelfs kunnen speculeren of dit geen Nederlandse invloed is."

Eigen dynamiek

Uit uw boek blijkt dat in sommige gebieden de *t* langzaam terugkomt. Is dat de invloed van de oprukkende standaardtaal?

"Dat is niet per se het geval. Iemand die 'nacht' zegt, zegt in datzelfde dialect in het meervoud nog steeds 'nachten'. Ook in het dialect weet zo iemand dus nog wel dat er een *t* aan het eind van dat woord hoort, die alleen soms niet wordt uitgesproken. Op een bepaald moment kan het bijvoorbeeld in het dialect belangrijker worden dat de uitspraak 'nacht' de relatie met de meervoudsvorm doorzichtiger maakt."

"Dat zou dan de reden kunnen zijn waarom de *t* toch weer opduikt. Dialecten hebben een eigen dynamiek. Ik denk dat dit ook nog wel even zo blijft." ●

Ton Goeman, *T-deletie in Nederlandse dialecten. Kwantitatieve analyse van structurele, ruimtelijke en temporele variatie*. Den Haag, Holland Academic Graphics, 1999. ISBN 90 5569 107 0.